

Themacompetentie communicatie over zingeving

Addendum voor het Uitstroomprofiel
Jeugdzorgwerker

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Formulering van de competentie	4
3. Aansluiting bij het Landelijk Uitstroomprofiel Jeugdzorgwerker (LUJ)	4
3.1. Kernopgaven	4
3.2. De competentie communicatie over zingeving en de vakspecifieke competenties	5
3.3. De competentie communicatie over zingeving en de themacompetenties	6
3.4. Kernkwaliteiten	6
3.5. Kennisgebieden	7
Bijlage 1 Samenstelling werkgroep en consortium	8

1. Inleiding

In november 2013 werd een tweejarig onderzoeksproject *Zin in Jeugdzorg*, gefinancierd als RAAK-publiekproject, afgesloten met een conferentie, enkele publicaties, onderzoeksrapporten en een praktijkboek ter bevordering van op zingeving gerichte communicatie tussen jeugdzorgwerker en jeugdigen in de jeugdzorg. Vanuit een geconstateerde handelingsverlegenheid bij jeugdzorgwerkers (Blenkers & Groen, 2008) werd door een consortium van hogeschool Windesheim, drie zorginstellingen en twee expertisecentra praktijkgericht onderzoek verricht naar de wijze waarop communicatie over zingeving plaatsvindt in de praktijk en werden in samenspraak met professionals hulpmiddelen ontwikkeld voor de ontwikkeling van een competentie die gericht is op communicatie over zingeving. In het project werd de volgende definitie gehanteerd:

'Zingeving is een persoonlijke verhouding tot de wereld waarin het eigen leven geplaatst wordt in een breder kader van samenhangende betekenissen, waarbij doelgerichtheid, waardevolheid, verbondenheid en transcendentie worden beleefd, samen met competentie en erkenning, zodat ook gevoelens van gemotiveerd zijn en welbevinden worden ervaren.' (Smaling & Alma, 2010, p. 23)ⁱ

In het project is deze definitie uitgebreid met een reflectie op zingevingbronnen, levensbeschouwingen en religies. Er is gekozen voor een brede opvatting van zingeving, die niet vertrekt vanuit een specifieke religie of levensbeschouwing maar vanuit de alledaagse ervaringen van de jeugdige. Zinervaring ontstaat in het normale beleven van de werkelijkheid en wordt verdiept wanneer nagedacht wordt over de vragen die jongeren bij hun ontwikkeling tot volwassenen over het leven stellen. Jongeren geven op die levensvragen heel verschillende antwoorden vanuit diverse zingevingbronnen. Net als onder volwassenen is er onder jongeren sprake van een grote levensbeschouwelijke, culturele en religieuze diversiteit. De persoonlijke identiteit is in deze leeftijdsgroep enorm in ontwikkeling en jongeren drukken die uit op allerlei speelse manieren. Daarbij bedienen zij zich van een eigen zingevingstaal, die veelal niet meer verbonden is met traditionele levensbeschouwelijke of religieuze tradities. Vanuit de overtuiging dat goede zorg gezien moet worden als begeleiding en behandeling van jeugdigen die ingebed is in en vertrekt vanuit de relatie tussen jeugdige en jeugdzorgwerker, draagt een professionele begeleiding op het terrein van zingeving bij aan de kwaliteit van die relatie en aan het welbevinden van de jeugdige en de jeugdzorgwerker. De uitdaging voor de jeugdzorgwerker is om voor de communicatie over zingeving gelegenheden te scheppen en taal te vinden die aansluit bij de jeugdige.

In het Raakproject *Zin in Jeugdzorg* is in een overleg tussen 4 hogescholen (Hogeschool Windesheim; Haagse Hogeschool; Gereformeerde Hogeschool Zwolle; Christelijke Hogeschool Ede) besloten met het oog op de opleiding tot jeugdzorgwerker een addendum te schrijven op het *Landelijk Uitstroomprofiel Jeugdzorgwerker* (LUJ) waarin de competentie tot communicatie over zingeving is beschreven. Tijdens het onderzoek bleek namelijk dat er weliswaar in het uitstroomprofiel aanknopingspunten zijn voor het thematiseren van zingeving, maar dat dit in de praktijk van veel opleidingen niet systematisch wordt geconcretiseerd in onderwijseenheden gericht op de jeugdzorg. Een werkgroep bestaande uit docenten, hoofddocenten en een lector van de 4 hogescholen heeft dit document vervaardigd. Dit addendum wil hogescholen in staat stellen vanuit een generiek competentieprofiel op eigen wijze, passend bij de identiteit, populatie en onderwijssystematiek van de hogeschool, het onderwijs in communicatie over zingeving in de jeugdzorg vorm te geven. De in het project ontwikkelde materialen en hulpmiddelen kunnen daarbij tevens van dienst zijn.ⁱⁱ We formuleren allereerst de competentie en verbinden deze in een volgende paragraaf met de thema's uit LUJ.

2. Formulering van de competentie

De jeugdzorgwerker is in staat gesprekken met jeugdigen te voeren over levensvragen, zingeving en allerlei vormen van levensbeschouwing. Hij is gevoelig voor de gelaagdheid van zingeving in het alledaagse handelen en ervaren van jeugdigen en herkent en benut mogelijkheden tot verdieping van gesprekken of activiteiten in het licht van de zingevingsbehoefte van de jeugdige. De jeugdzorgwerker hanteert daarbij het onderscheid tussen zingeving, levensbeschouwing en religie. De jeugdzorgwerker is in staat tot waardenreflectie ten aanzien van begeleiding en behandeling van jeugdigen in het licht van de eigen levensbeschouwelijke biografie en de levensbeschouwelijke identiteit van de instelling en de omgeving/het systeem van de jeugdige.

In een pedagogische context: De jeugdzorgwerker pleegt doelgerichte interventies of laat deze na ter ondersteuning van een op zingevingsvraagstukken gerichte ontwikkeling van jeugdigen.

In een systeemgerichte context: De jeugdzorgwerker begeleidt ouders, opvoeders en jeugdigen in het omgaan met diversiteit op het terrein van zingevingsvraagstukken.

3. Aansluiting bij het Landelijk Uitstroomprofiel Jeugdzorgwerker (LUJ)

Het LUJ hanteert de begrippen kernopgaven (3.1), vakspecifieke competentie (3.2), themacompetentie (3.3), kernkwaliteit (3.4), en kennisgebieden (3.5). Onderstaand worden deze beschreven met het oog op de competentie communicatie over zingeving.

3.1. Kernopgaven

De agogisch-vakmatige taken van de jeugdzorgwerker spelen zich af op 6 domeinen, waaronder 'het menselijk bestaan met zingevingsvraagstukken' (LUJ, p. 22). Het werken op dit domein raakt de vijf andere domeinen, te weten: de vitale levensverrichtingen, de dagelijkse levensverrichtingen, de primaire leefsituatie, de directe sociale omgeving en het functioneren in de samenleving.

Ook op dit domein van de zingevingsvraagstukken zijn de kernopgaven uit LUJ van kracht, te weten:

1. Belang opvoeders versus belang jeugdige: opvoeders kunnen een bepaalde wijze van zingeving aan het leven voorstaan terwijl de jongere zijn eigen weg wil gaan. Die weg kan bijvoorbeeld verbonden zijn met de cultuur en familie van zijn oorsprong of juist daar volledig van afbuigen. Jongeren maken zelf hun keuzen. Een jeugdzorgwerker zal gefocust zijn op het bevorderen van de zingevingsgerichte zelfontplooiing van de jeugdige.

2. Gewenste situatie versus beperktheid van mogelijkheden/medewerking: het alledaagse begeleiden en behandelen en de verantwoording daarvan kosten veel tijd; in crisissituaties is het soms lastig aandacht te schenken aan de trage vragen waar jongeren mee moeten omgaan, of aan de diepgang van soms oppervlakkig lijkende alledaagse uitingen. De jeugdzorgwerker is evenwel sensibel voor zingevingsaspecten van het alledaagse leven en erop gericht deze te thematiseren en te adresseren in het belang van de jongere.

3. Balanceren tussen betrokkenheid en distantie: de jeugdzorgwerker heeft een eigen levensovertuiging en waardensysteem. Levensvragen van jongeren raken de werker in zijn eigen bestaan en in de motivatie voor het beroep. De vraag is hoe dichtbij de professional mag en kan

komen ten behoeve van het welzijn van de jeugdige. De jeugdzorgwerker kent eigen beweegredenen en emoties rond het thema zingeving en weet hoe deze doorwerken in het professionele handelen.

4. Privacy waarborgen versus transparantie bieden: opvattingen over zingevingsvraagstukken en daarmee verband houdend gedrag ontvangen in de samenleving gedifferentieerde waardering. Religieuze overtuigingen kunnen soms tot extreem gedrag leiden. Tegelijk worden zingeving, levensbeschouwing en/of religie tot het privédoelgebied gerekend. De jeugdzorgwerker zal persoonlijke en maatschappelijke veiligheid als criteria meenemen bij de afweging de bescherming van de privacy van de jongere tijdelijk al dan niet te doorbreken.

5. Positie innemen: de jeugdzorgwerker kent de waarden en identiteit van de organisatie, van de jongere en zijn omgeving, van de beroepsgroep en van zichzelf. Bij tegengestelde belangen zal de jeugdzorgwerker waar mogelijk in het belang van de jeugdige handelen.

3. 2. De competentie communicatie over zingeving en de vakspecifieke competenties

Werken vanuit en gericht op zingeving raakt tenminste drie vakspecifieke competenties:

1A Werkt vanuit visie op opvoeding en ontwikkeling

Op hbo-niveau zien we de volgende gedragskenmerken:

De jeugdzorgwerker:

1. Heeft een duidelijke visie op het belang van ruimte voor zingeving bij opvoeden.
2. Heeft kennis van ontwikkeling van jeugdigen in het licht van zingevingsvraagstukken.
3. Heeft een visie op diversiteit in relatie tot zingeving en weet deze te integreren met zijn visie op wat een goede opvoeding is.
4. Kan deze visie op het belang van zingeving uitdragen.

1B Legt contact en heeft contact met jeugdigen en opvoeders

Op hbo-niveau zien we de volgende gedragskenmerken:

De jeugdzorgwerker:

1. Kan zingevende aspecten in het alledaagse gedrag van de jeugdige waarnemen.
2. Kan culturele, levensbeschouwelijke en religieuze systemen van zingeving en de invloed op de opvoeding daarvan waarnemen binnen het gezin of systeem waarbij hij betrokken raakt.
3. Heeft oog voor verschillen in zingevingsystemen en is daar open voor.
4. Kan omgaan met situaties van verlies en is daarbij gericht op versterking van de eigen kracht van jongeren en opvoeders.

1C Voert passende interventies uit

Op hbo-niveau zien we de volgende gedragskenmerken:

De jeugdzorgwerker:

1. Is gericht op het creëren van zingevingsondersteuning in gesprekken en activiteiten.
2. Kan een gesprek over zingevingsvraagstukken voeren.
3. Gebruikt het zingevingsperspectief naast het pedagogische en het methodische perspectief bij reflectie op het handelen.
4. Kan de eigen biografische bepaaldheid ten aanzien van zingeving hanteren ten dienste van de ondersteuning van de zingevingsontwikkeling en het welzijn van de jongere.

1D in een systeemgericht context: werkt outreachend

Op hbo-niveau zien we de volgende gedragskenmerken:

De jeugdzorgwerker:

1. Kent de verschillende waardensystemen van de begeleiders en opvoeders van de jeugdige.
2. Bespreekt onderliggende waarden en overtuigingen ter versterking van de jeugdige, begeleiders en opvoeders.

1D in een systeemgericht context: coördineert de zorg

Op hbo-niveau zien we de volgende gedragskenmerken:

De jeugdzorgwerker:

1. Signaleert de behoefte van de jeugdige aan ondersteuning bij zijn ontwikkeling ten aanzien van zingeving.
2. Schakelt relevante partners in op het terrein van zingeving en/of levensbeschouwing en/of religie.

1E in een pedagogische context: creëert een veilige omgeving

Op hbo-niveau zien we de volgende gedragskenmerken:

De jeugdzorgwerker:

1. Is zich bewust van zijn rol als voorbeeldfiguur als het gaat om moreel gedrag.
2. Stelt in dialoog gedrags- en huisregels op die zingeving raken, maakt afspraken over de omgang met elkaar en ziet toe op de naleving van deze regels/afspraken.
3. Probeert de keuzevrijheid van jeugdige zoveel mogelijk te behouden t.a.v. kleding, eten, bedtijd etc., die raakt aan de op zingeving gerichte ontwikkeling van de jeugdige.
4. Onderzoekt het normen- en waardenpatroon van de verschillende jeugdigen en de manier waarop zij zingeving beleven.
5. Stimuleert jeugdigen om met elkaar in gesprek te gaan over elkaars ervaringen en opvattingen ten aanzien van zingeving.

6

3.3. De competentie communicatie over zingeving en de themacompetenties

Hoewel zingeving ook raakt aan de thema-competenties Gedwongen Kader (2A) en Huiselijk geweld (2C) menen we dat de competentie communicatie over zingeving vooral tot uitdrukking komt bij themacompetentie

2B Omgaan met (culturele, levensbeschouwelijke, genderspecifieke en seksuele) diversiteit

Op hbo-niveau zien we de volgende gedragskenmerken:

De jeugdzorgwerker:

1. Kan culturele, genderspecifieke en/of seksuele aspecten van zingeving en hun invloed op gedrag, gezin en systemen onderscheiden.
2. Kan over deze aspecten met jeugdigen en opvoeders respectvol communiceren.

3.4. Kernkwaliteiten

We hebben niet gemeend extra kernkwaliteiten te moeten omschrijven voor de competentie communicatie over zingeving. Alle in LUJ genoemde kernkwaliteiten zijn nodig voor professionele hantering van zingeving.

3. 5. Kennisgebieden

Het voor deze competentie belangrijkste kennisgebied is:

G Levensbeschouwing, ethiek, filosofie

De beschrijving uit LUJ vullen we aan met:

De jeugdzorgwerker:

1. Heeft kennis van zingeving, zinbeleving en uittingsvormen van zingeving bij jongeren.
2. Heeft kennis van de cultureel, levensbeschouwelijk en religieus diverse zingevingbronnen van jongeren.
3. Heeft kennis van culturele, levensbeschouwelijke en religieuze stromingen en organisaties.

Bijlage 1 Samenstelling werkgroep en consortium

De werkgroep bestond uit vertegenwoordigers van de hogescholen, verantwoordelijk voor curriculumontwikkeling binnen de opleidingen SPH, MWD en Pedagogiek. De projectleider van het Raak-onderzoek Zin in Jeugdzorg en de verantwoordelijke binnen dit project voor onderwijsontwikkeling gaven leiding in de werkgroep.

Hogeschool Windesheim Zwolle:

Gert Broekhuis	Docent Beroepsethiek MWD
Saskia Mudde	Docent en trainer Sociaal-Pedagogische Hulpverlening
André Mulder	Lector Theologie en Levensbeschouwing
Harald de Vries	Docent Pedagogiek
Ton Zondervan	Hogeschoolhoofddocent Domein Bewegen en Educatie

Gereformeerde Hogeschool Zwolle:

Janine Tromp-van der Voort	Docent (Ortho)pedagogiek Social Work-SPH
----------------------------	--

Haagse Hogeschool Den Haag:

Marion van de Sande	Hogeschoolhoofddocent Academie voor Sociale Professions
---------------------	---

Christelijke Hogeschool Ede:

Jan Willem van Nus	Docent Filosofie Sociale Studies
--------------------	----------------------------------

ⁱ Smaling, A., & Alma, H. (2010). Zingeving en levensbeschouwing: een conceptuele en thematische verkenning. In H. Alma, & A. Smaling (red.), *Waarvoor je leeft. Studies naar humanistische bronnen van zin* (pp. 17-39). Amsterdam: Uitgeverij SWP.

ⁱⁱ Zie www.zininjeugdzorg.nl.